

DATA DE
RECEPCIÓN:
14/09/2016

DATA DE
ACEPTACIÓN:
14/12/2016

Fernando Azevedo (coord.)
Literatura Infantil e Imaginário
Braga: Centro de Investigación em Estudos da Criança (CIEC)
Instituto de Educação/ Universidade do Minho
Col. Estudos Literários, n.º 1
2015, 214 pp.
(ISBN: 978-972-8952-35-8)

Verónica Pousada Pardo

Centro Ramón Piñeiro para a Investigación en Humanidades
pousadascr@gmail.com

Desde os seus comezos, a Literatura Infantil e Xuvenil funcionou como un recurso que facilita a adaptación dos máis novos ao contexto cultural e social, permitindo que entendan a realidade que os rodea e adquiran ferramentas para manexarse na vida. Todas as experiencias atesouradas polos lectores inflúen substancialmente na súa aprendizaxe e integración social, por iso a lectura é considerada un medio imprescindible no seu desenvolvemento, xa que favorece o coñecemento crítico das crenzas e costumes que caracterizan a comunidade e a actitude respectuosa ante os contextos alleos.

Asentado nestes alicerces, o monográfico *Literatura Infantil e Imaginário*, publicado polo Centro de Investigación em Estudos da Criança (CIEC) do Instituto de Educação da Universidade do Minho, preséntase como unha obra de grande utilidade para especialistas en Literatura Infantil e Xuvenil, psicólogos e docentes de distintos niveis do ensino. Trátase dunha recompilación de doce ensaios que parten do fundamento de que a fantasía e a imaxinación son conceptos básicos para o desenvolvemento cognitivo dos máis novos. Principia o volume unha introdución de Fernando Azevedo, na que se reflexiona sobre o imaxinario e se resalta a indispensable función que cumpre na sociedade actual, posto que a fantasía ten a capacidade de mostrar a pluralidade do mundo e de permitir que o lector se coñeza a si mesmo como ser humano e que saiba relacionarse co “Outro”.

Pousada Pardo, Verónica (2016).

Literatura e Imaginário (2015),

Elos. Revista de Literatura Infantil e Xuvenil, 3, “Recensións”, 203-206. ISSN 2386-7620.

Destácase a enorme diverxencia de textos e autores presentados e tamén, incluso, a presenza de varios eidos literarios. As achegas inseridas parten dunha mesma unidade, o imaxinario literario, porén desde perspectivas diversas. Aínda que os estudos que compoñen o volume teñen como punto de partida a literatura infantil e xuvenil lusófona, realízase unha aproximación a outros ámbitos (castelán, inglés e italiano).

O primeiro dos artigos, “O Phantástico n’*As aventuras de João Sem Medo*: reconfigurações e leituras”, a cargo de Pedro Albuquerque e Fernando Azevedo (2015: 7-25), xira ao redor do relato portugués *As aventuras de João Sem Medo* (1963), de José Gomes Ferreira. Este estudo posibilita a consideración do tratamento da fantasía en conexión co humor, ensinando o lector a través da mostra de comportamentos que rachan coa xustiza e a verdade. Establécese, xa desde esta primeira achega, unha conexión entre a imaxinación e a literatura tradicional, tema que desenvolverá con posterioridade Ângela Balça (2015: 27-38), no texto “Contos Tradicionais: Lingua Cultura e Imaginário”. Céntrase especificamente nas reescrituras das historias tradicionais de transmisión oral, concretamente no conto *Frei João sem Cuidados* e na correspondente versión portuguesa e brasileira, que, pese a compartir estrutura, presentan diferenzas no desenvolvemento da historia. É mágoa que non se tivesen en conta na análise os diferentes tipos de reescritura propostos e comentados detidamente, en varias publicacións, como *Reescrituras do conto popular (2000-2009)* (2010), coordinado por Blanca-Ana Roig Rechou, Isabel Soto López e Marta Neira Rodríguez.

Os traballos elaborados por Maria Antónia Ramos Coutinho, Eliane Debus e Maria Laura Pozzobon Spengler amosan panorámicas do ámbito literario brasileiro. A primeira, “Imaginário e Identidades Culturais na Literatura Infantil Brasileira” (pp. 49-63), está baseada en textos nos que aparece reflectida a calidade do que é o Outro ou o distinto, na alteridade. Ramos Coutinho (2015: 62) destaca que a lectura permite a conformación de consciencias, actitudes positivas e o rexeitamento do racismo e da exclusión social. Ademais, salienta a necesidade da formación do profesorado coa finalidade de “desenvolver uma atitude crítica por parte dos mediadores de leitura e do público infantil”. “O livro de imagem no Brasil no contexto do Programa Nacional Biblioteca da Escola (PNBE)”, de Debus e Pozzobon Spengler (2015: 81-97), parte da política pública de lectura e analiza un conxunto de álbums gráficos publicados en Brasil: *Ida e Volta* (1976), de Juarez Machado; *Cena de Rua* (1994), de Angela Lago; *A Chegada* (2006), de Shaun Tan; *A Toalha Vermelha* (2007), de Fernando Vilela; e *A árvore do Brasil* (2009), de Nelson Cruz.

Algúns artigos profundan no imaxinario de exemplos universais escritos en lingua inglesa, como *Hard Times* (1854), de Charles Dickens e *Frankenstein* (1818), de Mary Shelley. “Da inutilidade e perigosidade da Imaginación em *Hard Times* em Charles Dickens”, asinado polo investigador Rui

Guimarães (2015: 153-171), recolle o discurso sobre a imaxinación que aparece nesta novela e o emprego que se fai dela para evidenciar complexos pensamentos existencialistas. Armando Rui Guimarães e Alberto Filipe Araújo (2015: 117-129), en “Como Criar um Monstro: O Manual de Instruções do Dr. Victor Frankenstein”, reflexionan sobre a caracterización do monstro, demostrando que todo o que é estraño ou anormal se concibe directamente como malo e perigoso. Outórganlle unha grande importancia á ausencia dun nome propio para o monstro, o que implica a deshumanización do mesmo. José Augusto Lopes Ribeiro (2015: 131-151) retoma a mesma temática en “Frankenstein e a educação como frabricação” para presentar a orixe da historia de Mary Shelley en relación coa condición humana e coa problemática de se o ser humano se “fai” ou se “fabrica”. Precisamente neste 2016, cúmprense 200 anos da cerna de Frankenstein, ideada pola escritora londiniense durante o verán de 1816, no lago de Xinebra. Ao longo da historia, o monstro de Mary Shelley foi estudado desde diversos puntos de vista e adaptado ás necesidades de todo tipo de creacións artísticas. Sería de interese ampliar estes estudos incluíndo referencias ás adaptacións e reescrituras tanto antigas coma modernas, por exemplo no cinema (*Victor Frankenstein*, 2015, de Paul McGuigan), no cómic (*Frankenstein Agent of S.H.A.D.E.*, 2011, de DC) ou no teatro (*Frankenstein*, 2011, de Danny Boyle).

No volume, tamén está presente o ámbito literario castelán e italiano a través dos estudos realizados por Moisés Selfa Sastre, Alberto Filipe Araújo e Joaquim Machado Araújo, que centran o seu interese nas obras *Versos vegetales* (2007), de Antonio Rubio e *Le avventure di Pinocchio. Storia di un burattino* (1883), de Carlo Collodi. Selfa Sastre (2015: 65-80) asina o único estudo do volume escrito en lingua castelá, “De la realidad vegetal a la imaginación en la poesía infantil: *Versos vegetales* (2007) de Antonio Rubio”, no que examina as estruturas poéticas, o contido, os recursos estilísticos e o emprego da fantasía no que concirne ao lector. En “Da terra da Brincadeira e da Metamorforse de Pinocchio em asno. As perspectivas de Carlo Collodi e Paula Rego”, Filipe Araújo e Machado Araújo (2015: 99-116) amosan unha lectura mítico-simbólica da obra, na que o asno representa o instinto humano, a ignorancia e a escuridade. No estudo conflúe literatura e arte, posto que ademais da creación literaria se ten en conta a representación da Terra da Brincadeira, de Paula Rego.

Esta recompilación, inclúe, ademais, dous artigos que rachan coa estrutura xeral presentada ata o momento. Por unha banda, Lúcia Rocha (2015: 173-196) presenta o caso real da Escola Primaria de Vale Escuro e da súa obra artística no estudo “Lima de Freitas: o simbólico na obra pública da Escola Primária de Vale Escuro, de 1955”. Pola outra, Judite Zamith-Cruz (2015: 197-213), en “Do mundo secreto na infância: histórias contadas por crianças”, realiza unha interpretación psicolóxica de debuxos, textos escritos e orais elaborados por nenas e nenos de entre tres e doce anos.

Entre as múltiples achegas do volume, cabe destacar a realizada por Sara Reis da Silva (2015: 39-47), “O lugar (do) imaginario em *Charlie e a Fábrica do Chocolate*, de Roald Dahl”, no que parte da análise dunha serie de trazos cos que se pretende xustificar a afirmación de que *Charlie and the Chocolate Factory* (1964) ocupa un lugar relevante na historia da literatura para a infancia. Examina os diferentes personaxes predominantes (a ridiculización duns e a sublimación doutros), a estrutura do relato narrativo (que segue o modelo presentación-nó-desenlace e que finaliza coa recompensa do pequeno heroe), a simboloxía dos espazos presentados (fundamentalmente a chocolatería de Willy Wonka) e as ilustracións como complemento do texto. A profesora Reis da Silva salienta que nos personaxes e espazos desta obra “se aliam perversidade, irreverência e subversión, mas também amabilidade, doçura e humor” (2015: 46). Pese a que se comenta a existencia dunha versión cinematográfica, de grande éxito, nun artigo tan ben fundamentado, sería interesante establecer unha conexión maior co filme, debido á interesante reflexión que comporta a comparación entre literatura e cinema, con abundante bibliografía ao respecto desde os setenta ata a actualidade (por exemplo, *Film and Literature. An Introduction* (1979), de Morris Beja; ou *Películas de libros* (2006), de Agustín Faro Forteza).

En suma, *Literatura Infantil e Imaginario* preséntase como un conxunto de achegas a diversos contextos e ámbitos literarios que permiten relacionar o imaxinario con identidades culturais, educación emocional e desenvolvemento cognitivo dos máis novos. A literatura de ficción científica, a fantástica e a tradicional mestúranse ata acadar un completo e innovador *repositorio* que serve como exemplo das investigacións máis actuais e representativas, en relación coa Literatura Infantil e Xuvenil e coa temática do imaxinario. Este volume supón unha grande contribución, posto que, como se indica no artigo “Caracterización do xénero fantástico propio da Literatura Infantil e Xuvenil” (2016), de Rocío García Pedreira, non abundan os estudos sobre o xénero fantástico que fagan referencia á literatura destinada a un lectorado infantil e xuvenil. Pese aos continuos avances tecnolóxicos e o vertixinoso estilo de vida actual, caracterizado polo individualismo, a imaxinación, como se puido percibir nesta monografía, segue ocupando un lugar privilexiado no crecemento do ser humano. A sociedade actual, tanto na nenez coma na idade adulta, necesita a fantasía da literatura, todo aquilo que só existe na imaxinación e que se afasta da realidade, todo o que permite soñar.

